

АНОТАЦІЯ

Пилип'юк Ірина Ростиславівна. Тема: «Кулінарні реалії в аспекті перекладу». Дипломна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти. На правах рукопису. Спеціальність 035 Філологія. Спеціалізація 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька. Івано-Франківськ, 2023.

Тема кулінарії завжди буде актуальною та малодослідженою у зв'язку зі специфікою її фахової мови, яка перебуває в постійному розвитку, а переклад різних кулінарних текстів потребує не лише перекладацьких навичок, а і спеціальних знань культурних традицій країн в контексті суспільно-політичного життя.

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

Наше дослідження присвячено особливостям перекладу німецьких кулінарних реалій. Проаналізовано основні способи перекладу кулінарної лексики.

У першому розділі «Теоретичні аспекти дослідження реалій» висвітлено поняття реалії, розглянуто функціонування реалії в системі безеквівалентної лексики української та німецької мов, обґрунтовано різні критерії та підходи до класифікації реалій.

У другому розділі «Специфіка перекладу реалій» проаналізовано перекладацькі трансформації як основний інструмент досягнення адекватності перекладу реалій та окреслено основні проблеми перекладу реалій.

У третьому розділі «Відтворення німецьких кулінарних реалій українською мовою на матеріалі ідеографічних джерел» у фокус дослідження потрапляють тематичні групи німецьких кулінарних реалій та проаналізовано специфіку перекладу німецьких кулінарних реалій українською мовою.

У «Висновках» підведено підсумки дослідження та окреслено перспективи подальших наукових розвідок перекладу німецьких кулінарних реалій.

Ключові слова: реалія, переклад, спосіб перекладу, перекладацькі трансформації.

ANNOTATION

Iryna Pylypiuk. Thema: "Kulinarische Realien in Bezug auf die Übersetzung".
Masterarbeit im Fachbereich 035- Philologie, 035.043 Germanische Sprachen und
Literaturen (einschließlich Übersetzung), die erste Sprache-Deutsch. W. Stefanyk-
Vorkarpatenuniversität, Iwano-Frankiwnsk, 2023.

Das Thema der Kochkunst wird aufgrund der Besonderheiten der sich ständig weiterentwickelnden Fachsprache immer relevant und zu wenig erforscht. Die Übersetzung verschiedener kulinarischer Texte erfordert nicht nur übersetzerische Fähigkeiten, sondern auch besondere Kenntnisse der kulturellen Traditionen der Länder im Kontext des sozialen und politischen Lebens.

Die Arbeit besteht aus einer Einleitung, drei Kapiteln, Schlussfolgerungen, einem Literaturverzeichnis und Anhängen.

Unsere Studie ist den Besonderheiten der Übersetzung der deutschen kulinarischen Realien gewidmet. Es werden die wichtigsten Methoden der Übersetzung von kulinarischem Vokabular analysiert.

Im ersten Kapitel "Theoretische Aspekte der Forschung von Realien" wird der Begriff "Realia" beleuchtet und die Funktion von Realien im System des nicht-äquivalenten Wortschatzes der ukrainischen und deutschen Sprache betrachtet. Es werden verschiedene Kriterien und Ansätze zur Klassifizierung von Realien begründet.

Im zweiten Kapitel "Spezifika der Übersetzung von Realien" werden die Übersetzungstransformation als Hauptinstrument zur Erreichung einer adäquaten Übersetzung analysiert und die Hauptprobleme der Realienübersetzung skizziert.

Im dritten Kapitel "Wiedergabe deutscher kulinarischer Realien im Ukrainischen auf der Grundlage ideographischer Quellen" werden thematische Gruppen deutscher kulinarischer Realien und die Besonderheiten der Übersetzung deutscher kulinarischer Realien ins Ukrainische analysiert.

In den "Schlussfolgerungen" werden die Ergebnisse der Studie zusammengefasst und die Perspektiven für weitere Forschungen zur Übersetzung deutscher kulinarischer Realien skizziert.

Schlüsselwörter: Realien, Übersetzung, Methode der Übersetzung, Übersetzungstransformationen.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕАЛІЙ	7
1.1 Поняття «реалія».....	7
1.2 Реалії в системі безеквівалентної лексики української та німецької мов..	14
1.3 Класифікації реалій.....	19
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ	29
2.1 Перекладацькі трансформації.....	29
2.2 Проблеми перекладу реалій.....	35
РОЗДІЛ 3. ВІДТВОРЕННЯ НІМЕЦЬКИХ КУЛІНАРНИХ РЕАЛІЙ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НА МАТЕРІАЛІ ІДЕОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ	44
3.1 Тематичні групи кулінарних реалій.....	44
3.2 Специфіка перекладу німецьких кулінарних реалій українською мовою.....	49
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	65
ДОДАТКИ	73

ВСТУП

Переклад реалій – це переклад національної, культурної та історичної ідентичності. Кухня - це предмет національної гордості: завжди доречними будуть будь-які компліменти з приводу якості їжі та напоїв. При згадці тієї чи іншої держави у багатьох із нас виникають кулінарні асоціації: Японія – це звичайно суші, а Італія – піца. Німеччина ж прославилася на весь світ своєю любов'ю до різноманітних ковбасок. Кулінарний феномен з багатою історією, можемо стверджувати так і про німецьку національну кухню, сучасні кулінарні традиції чи бренди якої склалися вже після закінчення Другої світової війни.

Кулінарна реалія - це частина культурного та соціального розвитку людини протягом усіх історичних епох. Їжа стала таким культурним явищем суспільства, яке крізь час увібрало у себе різноманітні обряди та традиції. Відношення до їжі формує відповідні правила соціального існування. Людство не може існувати без їжі та усіх її гастрономічних складових.

Тема кулінарії завжди буде актуальною та малодослідженою у зв'язку зі специфікою її фахової мови, яка перебуває в постійному розвитку, а переклад різних кулінарних текстів потребує не лише перекладацьких навичок, а і спеціальних знань культурних традицій країн в контексті суспільно-політичного життя. Лінгвістичні дослідження у постійному пошуку універсальних методик та способів перекладу кулінарних термінів та текстів кулінарної термінології як окремого жанру, задля збереження авторських ідей та передачі культурних особливостей країн походження рецептів.

Переклад кулінарних реалій повинен точно відображати традиції і смакові особливості кожної культури. Мовні рішення перекладача допомагають передати автентичність рецептів та страв. Зрозуміла міжкультурна комунікація в галузі кулінарного перекладу сприяє обміну досвідом та збагаченню культурної спадщини кожного народу через їжу.

Мета магістерської роботи полягає в дослідженні німецьких кулінарних мовних реалій та особливостей їх перекладу засобами української мови. Окреслена мета передбачає вирішення наступних **завдань**:

- проаналізувати особливості поняття реалія в системі безеквівалентної лексики;
- здійснити тематичну класифікацію німецьких кулінарних реалій;
- висвітлити закономірності перекладу німецьких кулінарних реалій українською мовою;
- проаналізувати основні способи перекладу німецьких кулінарних реалій.

До проблем аналізу та перекладу кулінарної лексики зверталися Борис Л. М., Браницька Я.В., Гоца Е. Д., Гусейнов А. С., Мелех Г. Б., Корягіна А.Ю., Чернова Ю. В. та інші.

Проблему мовних реалій досліджували Н. Борисенко, А. Волошина, Н. Гнатюк, О. Данилюк, Р. Зорівчак, В. Іванілова, Г. Іванова, О. Карпенко, Т. Левітін, А. Мороз, Я. Мукатаєва, О. Панченко, С. Пахомова, М. Сливка, О. Станкевич, О. Тараненко, О. Тупиця, Г. Удовіченко, Є. Філоретова, О. Хавкіна, Л. Чернікова, Т. Шиляєва, О. Шум, А. Якимчук та інші.

Об'єктом дослідження є німецькі кулінарні реалії.

Предмет дослідження – особливості перекладу німецьких кулінарних реалій українською мовою.

Предмет, мета й завдання визначають вибір **методів дослідження**:

- 1) описовий метод – для класифікації та інтерпретації структурних і функціональних властивостей мовних реалій;
- 2) дедуктивно-індуктивний метод – для аналізу і синтезу наукових теорій і концепцій;
- 3) метод суцільної вибірки, за допомогою якого було зібрано фактичний матеріал дослідження;
- 4) зіставний метод спрямовано на встановлення спільних і відмінних рис між одиницями оригіналу і перекладу;
- 5) аналізу словникових дефініцій – для виявлення оточення слів та їх визначень у словниках;
- б) математичних підрахунків – для встановлення відсоткового співвідношення прикладів та визначення найбільш використовуваних типів кулінарних реалій та способів їхнього перекладу.

Джерельною базою дослідження є німецькі кулінарні книги, кулінарні блоги німецьких шеф-поварів, меню ресторанів, гастрономічні сайти тощо.

Теоретичне значення магістерської роботи полягає в поглибленому дослідженні кулінарних реалій як невід'ємного елементу лінгвокультурології та виявленні способів вираження національно-культурної своєрідності через мову. Основні положення та висновки сприяють глибшому розумінню суті німецьких реалій.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані у наступних наукових розвідках специфіки перекладу кулінарних реалій. Результати дослідження можуть бути використані при написанні навчально-методичної літератури та наукових робіт.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження знайшли відображення в доповіді на Науковій студентській конференції «Exploring Linguistics, Literature, and Intercultural Communication (ELLIC)» (Івано-Франківськ, 2023)

Структура магістерської роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 96 сторінок, із них 61 сторінка – основного тексту.

У першому розділі «Теоретичні аспекти дослідження реалій» висвітлено поняття реалії, розглянуто функціонування реалії в системі безеквівалентної лексики української та німецької мов, обґрунтовано різні критерії та підходи до класифікації реалій.

У другому розділі «Специфіка перекладу реалій» проаналізовано перекладацькі трансформації як основний інструмент досягнення адекватності перекладу реалій та окреслено основні проблеми перекладу реалій.

У третьому розділі «Відтворення німецьких кулінарних реалій українською мовою на матеріалі ідеографічних джерел» у фокус дослідження потрапляють тематичні групи німецьких кулінарних реалій та проаналізовано специфіку перекладу німецьких кулінарних реалій українською мовою.

У «Висновках» підведено підсумки дослідження та окреслено перспективи подальших наукових розвідок перекладу німецьких кулінарних

реалій.

«Список використаної літератури» містить 58 найменування праць українських та зарубіжних авторів.

Список «Джерел ілюстративного матеріалу» складається із 25 найменувань.

ВИСНОВКИ

Реалія позначає лексичні одиниці, які характеризують елементи культури і мають національний, історичний, побутовий або місцевий відтінок, які не мають еквівалентів в інших мовах та культурах. Особливістю реалій є те, що у носіїв певної культури і конкретної мови з ними пов'язуються такі асоціації та фонові знання, які на конкретному етапі міжнаціональних та міжмовних контактів можуть бути відсутніми у носіїв інших культур та мов.

Доведено, що реалії, як об'єкт дослідження багатьох українських та німецьких лінгвістів, виступають віддзеркаленням історичного та культурного життя. Класифікація реалій робить їх більш доступними, зрозумілими та керованими, та сприяє зручності у їх вивченні та використанні в мові. З метою досягнення адекватності та еквівалентності перекладу мовних реалій перекладачі вдаються до використання різноманітних перекладацьких трансформацій. Але переклад реалій, тут повністю погоджуємося з думкою Р.П. Зорівчак, - це справа не тільки перекладацької техніки, а й перекладацького мистецтва. Залежно від переваги того чи іншого виду інформації, в кожному конкретному випадку (денотативної, конотативної, зокрема національно-культурної, локальної), від композиційної заданості реалії в ситуативному контексті, перекладачі по-різному відтворюють її семантико-стилістичні функції. Будь-яка реалія вимагає використання індивідуального підходу під час перекладу. Одним із основних етапів перекладу реалій є їхня трансформація з одного культурного поля в інше, адже системи смислів обох культур майже ніколи не можуть бути цілком ідентичними.

Кулінарні реалії, як невід'ємна частина лексики німецької мови, відображають специфічну картину світу людей, що говорять цією мовою. Важливо не тільки через слово пізнавати культуру, а навпаки, використовувати знання культури, так звані фонові знання для більш повного розкриття значень кулінарних реалій і забезпечення їх адекватного розуміння та перекладу.

Матеріалом нашого дослідження слугували рецепти німецьких

кулінарних книг, меню німецьких ресторанів, Інтернет-блоги шеф-поварів та гастрономічні сайти. Проаналізувавши нашу вибірку, запропоновано наступні тематичні групи німецьких кулінарних реалій, а саме : назви страв (основні страви, соуси, закуски) - 60%; десерти 8%; напої 22%; інгредієнти – 10%. Об'єднання німецьких кулінарних реалій у тематичні групи свідчить про структурованість та системність німецької фахової мови кулінарії. В контексті нашої наукової розвідки також доведено, що лексичний склад досліджуваної галузі формувався протягом багатьох століть і у різних регіонах німецькомовного простору і доповнюється новими групами з огляду на постійний розвиток галузі кулінарії.

У магістерському дослідженні обґрунтовано, що німецькомовна кулінарна реалія складне і багатогранне явище, яке поєднує в собі матеріальне, мовне, граматичне та лексичне поняття. Відмінною рисою кулінарної реалії є характер її предметного змісту, тобто тісний зв'язок референта – позначуваної реалією страви чи напиту – з німецьким народом, чи окремою федеральною землею, і з історичним відрізком часу; тому можемо говорити про відповідний національний, місцевий і історичний колорит досліджуваних реалій.

Тому переклад німецьких кулінарних рецептів чи меню – це непросте завдання навіть досвідченого перекладача, який повинен одночасно повідомити про склад страви, особливості її приготування, і при цьому викликати апетит. А ці поняття необхідно передати таким чином, щоб вони були максимально зрозумілими іншій гастрономічній культурі. Доведено, що контекст та специфіка кожної кулінарної реалії важливі при виборі способу перекладу. Ми детально розглянули основні способи перекладу німецької кулінарної реалії засобами української мови, а саме: транскрибування, описовий переклад (експлікація), транслітерацію, дослівний переклад, комбіновану реномінацію та інші. Перекладачі використовують часто і адаптаційний переклад з обов'язковим поясненням. Проте вибір способу перекладу німецьких кулінарних реалій залежить від багатьох важливих чинників. В першу чергу можемо писати про точність та деталізацію німецьких страв (особливо способів приготування), вживання складних іменників на

позначення реалій, регіональні відмінності федеральних земель, адаптації до місцевих смаків, унікальності інгредієнтів та продуктів та звичайно культурного контексту. Отже, переклад німецьких кулінарних реалій вимагає не лише мовних навичок, але і розуміння культурних та гастрономічних особливостей німецької кухні.

Магістерське дослідження німецьких кулінарних реалій – це певний внесок у розв’язання актуальних питань лінгвістики. Безумовно, результати аналізу можуть стати основою більш глибоких досліджень вибраної лексики. Проведена наукова розвідка може використовуватися у навчальному процесі – у підготовці та викладанні спецкурсів студентам вищих навчальних закладів, зокрема лексикології, практики усного та письмового перекладу. Ілюстративний матеріал можна використовувати при укладанні перекладних і тлумачних словників. В перспективі дослідження може бути продовжене в аспекті дискурсного аналізу різних типів кулінарних текстів.